

MFA SZEGEDI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG

SZTE JGYPK
Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

TÖBBNYELVŰSÉG ÉS OKTATÁS

Juhász Valéria

Kegyessné Szekeres Erika

Tanulmánykötet

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2022

**Határtalan nyelvészet alkalmazásban,
határtalan alkalmazás a nyelvészetben sorozat 3. kötete**

Sorozatszerkesztő:
Juhász Valéria

Szerkesztők:
Juhász Valéria,
Kegyessné Szekeres Erika

Lektorálta:
Juhász Valéria
Kegyessné Szekeres Erika
Sárvári Tünde

Olvasószerkesztő:
Basch Éva

© szerzők, szerkesztők, kiadó

A tanulmányokban közölt tartalmakért a szerzőket illeti felelősség.

ISBN (nyomtatott): 978-615-5946-79-0

ISBN (pdf): 978-615-5946-80-6

Kiadja:
Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2022

TARTALOM

Előszó	7
Drahota-Szabó Erzsébet: Triglosszia, diglosszia, egynyelvűség, többnyelvűség és kontrasztív nyelvszemlélet	9
Kegyess Erika – Katharina Zipser: A többnyelvűség módszertana és nyelvtanulási stratégiák. Egy nyelvtanulók körében végzett felmérés tanulságai a nyelvoktatás számára . . .	31
Bitter Ákos: Egy európai polihisztor, Fessler Ignác Aurél (1756–1839) többnyelvűségének alapjai – első áttekintés	57
Juhász Valéria: Poliglott youtube-erek és nyelvtanulási módszereik	73
Scheibl György: A kétnyelvű nyelvtani terminológiáról	95
Sárvári Tünde: Korai idegennyelv-oktatás – az egyéni többnyelvűség egyik útja	107
Katharina Lanzmaier-Ugri: Többnyelvű tanulók az osztrák iskolarendszerben	125
Csire Márta – Wirker-Dobány Katalin: Magyar–német kétnyelvű kisiskolások nyelvi kompetenciáinak standardizált mérése – egy többnyelvűségi kutatási projekt első eredményei . .	139
Malzer-Papp Emese: Többnyelvűség a tiroli óvodákban – nyelviszint-mérések és oktatási problémák	155
Jaskóné Gácsi Mária: Élményszerű idegen nyelvi fejlesztés az óvodában	171
Bakti Mária – Orosz-Martins Andrea – Szarvas Júlia: Az együttműködés szerepe a hazai általános iskolai két tanítási nyelvű oktatásban	189

POLIGLOTT YOUTUBE-EREK ÉS NYELVTANULÁSI MÓDSZEREIK

Bevezetés

A tudományos kutatások eredményei a maguk kiforrottságában viszonylag lassan, gyakran több évtizedes késéssel jutnak el a gyakorlati alkalmazás szintjéig vagy – oktatási vetületét tekintve – a köznevelésbe. Nincs ez másképp az idegennyelv-tanítási módszertannal sem. Bár egyre több szakmai folyóirat válik online elérhetővé, azt tapasztaljuk a pedagógus(-tovább)képzésben tanulóknál, hogy a tudományos igényű szakmai anyagok stílusa – akár szókincsük, akár szintaktikai struktúrájuk miatt – nehezebben feldolgozható számukra, így azokat a szakirodalmakat részesítik előnyben, amelyek nyelvezete egyfajta hidat képez a tudomány és a mindennapi szakmai nyelvhasználatuk közt. Az elméletekre való fogékonyságukat azok gyakorlati alkalmazhatósága keregetezi. Ebből kiindulva kerestem olyan idegennyelv-tanulási módszertannal foglalkozó, adatbázisként is használható anyagokat, amelyek nyelvezete könnyen érthető, szakmai hitelesség tekintetében megállják a helyüket, és gyakorlati segítséget kínálnak az idegennyelv-tanításhoz, -tanuláshoz. A bizonyíthatóan többnyelvű youtube-erek által feltöltött videók, weboldalak tartalmi sok esetben lefedik ezeket a kritériumokat. Ezen videók célközönségét természetesen nem nyelvtanárok képezik csupán, hanem mindenki, aki szeretne több nyelven tudni. A kutatásban arra keresem a választ, hogy ezek a poliglott nyelvtanulók milyen módszereket használnak a sikeres és gyors idegennyelv-tanulásuk megvalósításához. Elsősorban angol és német nyelvű vagy ezeken a nyelveken feliratozott videómegosztásokat tanulmányoztam.

Tanulmányom elején röviden írok a poliglott elnevezés fogalmi összetevőiről, hogy miért tartom érdemesnek a poliglott youtube-erek vizsgálatát, mik ennek a korlátai, milyen szempontok alapján állítottam össze az adatbázisomat, és hogy mely pszichikai, illetve módszertani kérdéseket tematizálnak, továbbá arra milyen válaszokat adnak.

Poliglottok, poliglottság

Miközben a poliglottság, hiperpoliglottság¹ a legtöbbször számunk számára még ma is főleg csak kérdéseket generál, vagy akár két idegen nyelv ismerete is (különösen a főként „egynyelvű” országokban, mint Magyarország), aközben a világhálón számos poliglott osztja meg nyelv tanulási módszerét². A poliglott fogalmát arra az emberre használják, aki a saját nyelvén kívül még tud 2, de inkább 3³ vagy annál több nyelvet⁴. Gyakorta problematizált kérdés, hogy a különböző nyelveket melyik készségében⁵ milyen szinten képes használni az illető, vagy hogy aktuálisan egy-egy nyelv mennyire van előtérben a mindennapokban⁶. A pilotkutatásom fényt derített arra, hogy a poliglott youtube-erek gyakorta hivatkoznak olyan kritikákra, amelyek megkérdőjelezzik poliglottságukat⁷, mivel hibáznak idegennyelv-használatuk közben. Ezért olyan hitelesítő technikákat alkalmaznak idegennyelv-tudásuk (folyamatos) bizonyítására, hogy több nyelven készítenek videókat, váltanak a nyelvek közt⁸, akár 10-nél több idegen nyelven

1 A poliglott szóról sokaknak (még nemzetközi szintéren is) a 16 nyelven tudó Lomb Kató jut eszébe először (ő volt az első többnyelvű szinkrontolmács), és néhányan azt is tudják, hogy Kőrösi Csoma Sándor majd 20 nyelven tudott, de Giuseppe Casparo Mezzofantit, I. Erzsébetet, John Milont, Nikola Teslát, II. János Pál pápát vagy Viggo Mortensent is az ismertebb poliglottok között tartják számon.

2 A világháló megjelenésével látványosan megszokasodott a tanácsadó (self-help), know-how, DIY (Csináld magad!) „szakirodalom”, eleinte weboldalakon: blogokban, online magazinokban, közösségi felületeken, az utóbbi években pedig erőteljesebben jelentek meg videómeosztó (Youtube, Vimeo, TED, TikTok, Facebook Watch, Twitch, Metacafé stb.) csatornákon – nem utolsósorban bevétel-szerzési szándékkal. A tartalmakkal, illetve azok változatos színvonalával kapcsolatban egyetlen pontot emelek ki: a meosztások célja általánosságban a nézettség növelése. A poliglottok által közzétett videók nagy részét is ebbe az edukatív célú műfajba sorolhatjuk, olykor a konferenciafelvételeket is, de e tanulmány keretei a kutatásba bevont meosztásokat, tartalmakat a hiteles nyelv tanulási szakértői tartalmak közé sorolja. Egyes videók kimondottan termék reklámoknak tekinthetők. Jellemző a kettő vegyítése is: termék reklám-mozás edukatív tartalomba rejtve.

3 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=XAfxcCCpQj4>; <https://www.youtube.com/watch?v=d-3Sp6r-WUa8&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=81>.

4 A hiperpoliglott fogalmát általában a legalább 6 nyelven (folyékonyan) kommunikálni tudóakra használják.

5 A nyelvi készségek felosztásai: produktív: beszéd, írás, percepció: olvasás, hallás; vagy másképp primer készség: beszéd, hallás; szekunder készség: olvasás, írás.

6 Lehet, hogy valaki 20 éve jól tudott egy nyelvet, de időbe kerülne most, hogy újra belejöjjön, nem tud váltani egyik napról a másikra.

7 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=XAfxcCCpQj4>; <https://www.youtube.com/watch?v=Ay4z-3koKWY4>, de elég, ha beírjuk a YouTube-keresőbe a fake polyglot, scam polyglot, real polyglot kifejezéseket. Megjegyzés: a kritikásokat nem találtam meg a poliglottkonferenciák résztvevői közt.

8 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=e4ptSfc5bRc>; <https://www.youtube.com/watch?v=ULPFV-K8ITqs&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=28&t=9s>, <https://www.youtube.com/watch?v=eVLbZoWazrg>.

is egy videóban⁹, vagy különböző anyanyelvűekkel beszélgetnek a videókban,¹⁰ akár hétköznapi, utcai interjúhelyzetben is,¹¹ anyanyelvüktől eltérő könyvek olvasásáról mesélnek,¹² a videóétól eltérő nyelven feliratozzák a videót,¹³ más poliglottal együtt forgatnak különböző nyelveken¹⁴ stb. Az „anyanyelvi szint” vagy a C2 nyelvvizsga¹⁵ is többször tematizált a vlogokon. Van, hogy a nyelvvizsga B2 szintjét használják egyfajta referenciapontként,¹⁶ de több poliglott már az ennél alacsonyabb szinten tudott idegen nyelvet is megemlíti a nyelvtudásai közt.¹⁷ Az eltérő célok és az egyes készségterületek különböző szintjének igénye, valamint a nyelvvizsgák nyelvtudás-hitelesítésének kérdése is árnyalja a poliglottság fogalmi kérdését.¹⁸ Az általam kutatott többnyelvűek közül legtöbben, legtöbbször angolul posztolnak az angoltól eltérő anyanyelvük vagy az egyéb idegennyelv-tudásuk ellenére¹⁹ – vélhetőleg üzleti megfontolásból, a nagyobb nézőszám elérésére.²⁰

9 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=qrDPjGHAuk0&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=34&t=279s>; <https://www.youtube.com/watch?v=Tbzi5RefHjk>; <https://www.youtube.com/watch?v=3GntDYJx8JA>; <https://www.youtube.com/watch?v=Qtkn1LUWpKY&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=117&t=26s>.

10 Luca Lampariello különböző nyelvű beszélgetései: olasz: <https://www.youtube.com/watch?v=73qcfxKug1c>, francia: <https://www.youtube.com/watch?v=9n95YjrUjVs>, görög: <https://www.youtube.com/watch?v=Omgngxekz8g>, spanyol: <https://www.youtube.com/watch?v=SPSabcd9LrA>, orosz: <https://www.youtube.com/watch?v=AaEKaLW0RZY>, lengyel: https://www.youtube.com/watch?v=uJu_R8ly-HOU, magyar: <https://www.youtube.com/watch?v=ou7E50yZtGc>, svéd: <https://www.youtube.com/watch?v=XLtlEYyri2g>, német: <https://www.youtube.com/watch?v=ZqObBG-NYPI&t=2s> stb.

11 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=ZqObBG-NYPI>; https://www.youtube.com/watch?v=9KIJ8_-5aJE&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=118.

12 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=8ddNVFWdnZI>.

13 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=73qcfxKug1c>.

14 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=Sdbf38rGj5c>; <https://www.youtube.com/watch?v=Qtkn1LUWpKY&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=117&t=26s>.

15 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=Jx5_23L97z4. Nyelvtudás vs. identitás, kulturális tudás, a verbális elemek anyanyelvi szintű kongruenciája a nonverbális elemekkel: akcentus, prozódia, mimika, gesztusok használatának kérdése például. Lampariello folyékony nyelvtudás meghatározása: „az a kulturális tudatossággal párosuló nyelvi képesség, amely lehetővé teszi, hogy az anyanyelvi beszélőkkel zökkenőmentesen és magabiztosan, értelmes interakciót folytassunk.” (<https://www.youtube.com/watch?v=PPZEEZqsXZM0&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS5f8&index=84>).

16 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=XAfxcCCpQj4>.

17 Lásd a poliglottkonferenciák előadói.

18 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=XAfxcCCpQj4>.

19 Kivéve Gabriel Gelman, a <https://www.sprachheld.de/> nyelvtanulóknak készített üzleti weboldal alapítója.

20 Úgy tűnik, hogy a poliglottok kritizálása is virágzó üzlet kezd lenni: megéri ilyen „leleplező” vagy azt ígérő videókat gyártani, igen sok nézőt vonz ez is.

A többnyelvűek nyelvtanulási módszerének a vizsgálati célja

A hatékony nyelvtanítási-nyelvtanulási módszer keresése sokakat érdeklő téma. Az iskolai nyelvtanítási megközelítésekhez kapcsolódó módszerek, úgy tűnik, egyik szélsőségből (grammatikaoktatás) a másikba (kommunikációközpontú) fordulnak, miközben egyre köztudottabb, hogy egyik vagy másik megközelítés sem teljesen sikeres önmagában. Tudjuk, mi az egyes módszerek erőssége vagy gyengesége (l. pl. jelen kötet Drahoty-Szabó 2022). Az általam vizsgált poliglottok nem egyetlen nyelvtanulási megközelítéshez tartozó módszereket használnak, ezért ebben a tanulmányban sem ezek szerint rendszerezem a tapasztalatokat.

A parabolaantennákkal, kábeltévével, az internetes tartalmakkal és az új technológiákkal, applikációkkal az idegennyelv-tanulás terén olyan lehetőségekhez jutottunk, amelyek rendkívül megkönnyítik az idegen nyelvi forrásokhoz és módszerekhez való hozzáférést. Ez a lehetőség spektrum egyúttal azonban meg is nehezíti a nyelvtanulást, mert a széles választék is akadályozhatja, hogyan válasszuk ki, határozzuk meg magunknak azokat a forrásokat és módszereket, amelyek eredményhez vezetnek. A „legjobb” nyelvtanulási módszereket, alkalmazásokat, forrásokat kutatva az idő eltelik a válogatással, és nem fordítódik tényleges nyelvtanulásra.²¹

A módszerek kérdésénél azonban előrébb való tényként hangsúlyozzák, hogy a nyelvtanulás iránti erőteljes érdeklődéssel és elköteleződéssel,²² de rendszeres tanulás és gyakorlás nélkül, a módszerek bármelyikét választhatjuk, garantált az eredmény...

A poliglottok nyelvtanulási technikáit azért érdemes jobban megismerni, mert olyan rálátásuk van a nyelvtanulásra, amellyel nem poliglott nyelvtanárok, nyelvtanulás-kutatók, nyelvtanulók nem rendelkeznek. E kutatás célja – a nyelvtanulás-kutatási elméleteket most kicsit félretéve, de nem szem elől tévesztve –, hogy megvizsgálja, hogyan vélekednek a többnyelvűek egy-egy kérdést illetően a hatékony nyelvtanulásról. Az általuk létrehozott, interneten elérhető anyagokból egyértelműen kiderül, hogy ezek a nyelvek iránt mélyen elkötelezett emberek komoly nyelvészeti, idegennyelv-tanulási, -tanítási módszertani ismeretekkel rendelkeznek, mivel egyrészt igyekeznek a sikeres nyelvtanulási folyamataikat elemezni, megérteni, másrészt a nyelvtanulással foglalkozó kutatások eredményeinek fényében szakmailag is be tudják határolni, miért hatékonyak a technikáik. A többnyelvűek által készített videós és írott anyagokból

21 A választás paradoxona: <https://www.youtube.com/watch?v=eIUyqHqIKxY>; <https://www.youtube.com/watch?v=xvXTrS8gq3g>. Ugyanez elmondható azzal kapcsolatban is, ha sok poliglott youtube-ert kezdünk el követni. Célszerű kiválasztani egy szűk, megfelelően hiteles kört, és kipróbálni a technikákat pár hónapig, különben a bőség zavara ebben is akadályozhatja a haladást.

22 <https://www.youtube.com/watch?v=tdPvYrhc7u8&t=22s>.

az derül ki: jól ismerik a nyelvtanulás-kutatás szakirodalmát,²³ és amit hatékonynak találnak, be is építik a további nyelvtanulási folyamataikba, vagy abba, ahogyan másokat kísérnek nyelvtanulásuk folyamán. Egy-egy poliglott több anyagát megvizsgálva az körvonalazódik, hogy mindegyiknek van egy stabil magot tartalmazó, de nyitott, dinamikusnak nevezhető rendszere, ami megengedi az új technikák kipróbálását, és a nem működőek elhagyását.²⁴

Az általam vizsgált poliglottok alapvető diplomájukat tekintve nem nyelvtanárok, ugyanakkor az évtizedes tapasztalataik magukkal hozták, hogy magas színvonalú tudatossággal, több évtizedes gyakorlattal rendelkeznek a nyelvtanulás, nyelvtanítás terén, (mintegy) „céhmesterek” lettek. Közleményeik mondanivalóját sok esetben a tartalmas szakmai anyagok közt lehet számontartani. A világháló segítségével kapcsolatot tartanak egymással, több éve konferenciákat rendeznek, közös anyagokat hoznak létre, aktív szakmai közösségben működnek, és hivatkoznak is egymásra, ki, kitől, mit tanult, illetve közösen készítenek videókat.²⁵

Kutatási adatbázis, cél és módszer

Azért, hogy megtudjam, milyen technikákat alkalmaznak a poliglottok, amelyekkel sikeresebbek más nyelvtanulóknál, a számos poliglott által közreadott videó vagy konferencia elhangzott nyelvtanulási módszer-anyagán kvalitatív tartomelemzést²⁶ (Juhász 2008) végeztem. A kutatást 2020-ban kezdtem. Az adatbázisom alapja egy dinamikusan fejlődő lejátszólista, amely jelenleg 105 videót (2137 percnyi felvételt) tartalmaz. Kutatásom azon elemek feltárására irányult, amelyek alkalmazása, beépítése a nyelvtanulásba valamely nyelvtanulót hozzásegíthetik ahhoz, hogy megtalálja a maga számára megfelelő utat a nyelvtanuláshoz. Mivel a YouTube-on található poliglott-tartalmak már több ezer/millió megabyte-nyi anyagot ölelhetnek fel, eredményeim további kutatásokhoz illeszthető részeredményeknek tekinthetők, vagy azokhoz való kiindulásul, összehasonlításul szolgálhatnak. Kiemelten foglalkozom Luca Lamparielloval, illetve Steve Kaufmann, Lindie Botes, Vladimir Skultéty, Lydia Machova tapasztalataival. A saját YT-csatornájuk mellett többségük nyelvmentorkurzusokat tart, saját

23 Pl. sokat emlegetett Krashen érthető input elmélete pl. <https://www.youtube.com/watch?v=37YOl-FXBJCA>; <https://www.youtube.com/watch?v=SufCAlzM-TE>, vagy Chomsky univerzális grammatikája (kritikával): <https://www.youtube.com/watch?v=d3Sp6r-WUa8&list=PLTXF2EA6b2dortKpIkUy-8FUmdEaqS5f8&index=81>, vagy Ebbinghaus felejtésgörbéje: https://www.youtube.com/watch?v=o_XVt5rdpFY&feature=emb_logo, vagy a játékelmélet is: <https://www.lucalampariello.com/why-language-learning-game/> stb.

24 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=ROh_-RG3OVg&t=272s.

25 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=ROh_-RG3OVg&t=272s.

26 A tartomelemzés alkalmas arra, hogy mind a kimondott, mind az implicit tartalmakat feltárja.

nyelvtanulási segédanyagot, alkalmazást, „tananyagot”²⁷ is létrehozott.²⁸ Mindegyikük meghívott előadója is volt a Poliglott Konferenciának: részvételük igazolja többnyelvűségüket: ezt a referenciapontot használtam hitelesítési eljárásként, hiszen egy ilyen konferencián kockázatos, ha egy poliglott valakivel való társalgás során nem tudja igazolni nyelvtudását. Számos más poliglott is bekerült az adatbázisomba, különösen a poliglott konferenciák²⁹ anyagából, illetve az ott előadó poliglottok videóit – tartalmi szűrés alapján (volt-e megosztani való újdonság a videóban?) – hólabdaszerűen beemeltem az adatbázisba. Elemzésemben azokra az elemekre fókuszáltam, amelyek nincsenek tudatosan, rendszerszerűen beépítve az iskolai nyelvtanításba (vagy csak kevésbé hangsúlyosak), de amelyek közül több elem beemelése megfontolás tárgyát képezheti.

Az általam vizsgált anyagok többnyire a felnőttek nyelvtanulásával foglalkoznak, amikor a poliglottok előzetesen már legalább egy-két idegen nyelv tanulásával iskolában szereztek tapasztalatot. Mindegyikükre jellemző, hogy az újabb nyelvek tanulása során eltértek az iskolai nyelvoktatás útjától,³⁰ saját stratégiákat állítottak össze, de több esetben az iskolai oktatásból már száműzött módszereket is elővettek a tanulás adott szakaszain.

A következőkben számba veszem azokat az alapelveket, amelyeket több poliglott kiemelten fontosnak tart a nyelvtanulás során, majd bemutatok pár konkrét nyelvtanulási módszert. Végül megosztok néhány olyan alkalmazást, segédanyagot, amelyeket az általam vizsgált poliglottok megemlítettek, amelyek segítették őket a hatékony nyelvtanulásban. Mivel a sikeres nyelvtanulást két faktor határozza meg: a pszichológiai oldal, az attitűd, illetve a tényleges nyelvtanulási módszerek, ezért e két tényező mentén csoportosítom a kutatási eredményeimet.

27 Pl. Botes: Kaards; Kaufmann: Lingq; Machova: Goldlist method; Skultéty könyve: Understanding Chinese Characters foreverastudent.com – ez a téma külön saját YT-csatornával rendelkezik a személyes csatornáján kívül.

28 Van, aki más, fizetős platformok anyagait reklámozza támogatásért cserébe, ez inkább ront a hitelességen. Pl. Botes Lingoda.

29 Az éves Polyglot Conference (2013–2021) videóanyagai <https://www.youtube.com/c/PolyglotConference>. A Polyglot Gathering (2014–2020) videós anyagai: https://www.youtube.com/channel/UC_8BR-59zKgBzeWPxFtmHSwA.

30 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=o_XVt5rdpFY&t=6s.

A poliglottok által hangsúlyozott proaktív feltételek

A drive: elköteleződés, célok meghatározása

A poliglottok mindegyike szenvedélyesen elkötelezett az újabb és újabb nyelvek iránt, szórakoztatónak tartják a nyelvtanulást³¹, mégsem tanácsolják, hogy az legyen a cél, hogy valaki poliglott(abb) akarjon lenni a másiknál, mert az összehasonlítás csak frusztrációhoz, számháborúhoz vezet³². A (gyakran írásban is rögzített) célok közt említenek általánosabbakat és konkrétabbakat: új barátokat szerezzenek; új kultúrát ismerjenek meg; új munkalehetőséghez jussanak; értsék az idegen nyelvű filmeket, vagy olykor egy-egy új szerelem motiválja őket³³. Sokat utaznak, és érteni szeretnék az adott ország nyelvét, kultúráját³⁴. A más kultúrák megismerése kiemelten fontos számukra. Motiválja őket, hogy így nagyobb rálátásuk van a dolgokra („élővé válik a világtérkép”, növekednek a nyelvek által). Azt vallják, hogy poliglottként nyitottabb emberré váltak, színesebbnek látják a világot, mert a nyelvtanulás pozitív irányba változtatta meg az életüket³⁵. Ezek az eredmények további hajtóerőként is szolgálnak³⁶.

Pszichikailag támogatja a célt, ha vizualizálják, mit szeretnének a nyelvvel kezdeni, mit fognak csinálni és mikor a nyelv segítségével. A motivációt azonban nem kifejezetten a tények váltják ki és tartják fenn, hanem az érzelmek. Vagyis a nyelvtanulás sikeressége az érzelmi bevonódástól függ. A cél lényeges ugyan, de a mindennapokban az a fontosabb, hogy magát a folyamatot élvezzék³⁷. A nyelvtanulás számukra egy dopaminadás. Ez a dopamin nemcsak jutalomként működik, amikor megtanulnak valamit, hanem további motivációt is kivált. Maga a nyelvtanulás kielégít egy vágyat, miközben további vágyat is ébreszt.

Befektetett energia, idő, időzítés, haladás

Miért tanulnak a poliglottok gyorsabban nyelveket, mint mások? Az elköteleződéssel együtt jár, hogy egyesek kifizűznek maguknak egy időpontot, amit valahol fizikálisan is

31 Pl. https://www.ted.com/talks/lydia_machova_the_secrets_of_learning_a_new_language.

32 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=rGZqWAKEbEc&ab_channel=LucaLampariello.

33 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=CNI3nx5plNM>.

34 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=CNI3nx5plNM>.

35 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=SwxP686o6nc&ab_channel=LucaLampariello.

36 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=mCrMZlqD-No&ab_channel=LucaLampariello.

37 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=o_XVt5rdpFY&t=6s.

rögzítenek³⁸. Készítenek egy tervet, milyen ütemezés szerint szeretnének tanulni. Ez a terv rugalmas: a nyelvtől, a haladástól is függ. A rögzített napon elkezdik az új nyelvet tanulni, és onnantól kezdve minden egyes nap foglalkoznak a nyelvvel. A kezdő időpont mellé esetleg le is írják egy reális célt, mikorra mit és hogyan szeretnének elérni. Jó, ha ez fizikai formában is szem előtt van. Ezek után jön a szokások kialakítása, amiben rendkívül fegyelmezettek. A szokások felülírják az akaratot vagy – másképp – az akaratotlenséget. Alapvető feltétele a többnyelvűségnek, hogy az ember hogyan, milyen hatékonysággal képes beosztani az idejét. A poliglottok – elmondásuk szerint – rendkívül kíváncsi, aktív és elfoglalt emberek. A mindennapi tevékenységeiket óráról órára, percről percre képesek megszervezni, és ez a magas fokú szervezettség az, ami az egyéb kötelezettségeik mellett biztosítja a nyelvtanulási időket is. Az a tény, hogy van valamire idő, még nem garantálja, hogy azt a maguk elé kitűzött célra is fordítják, vagyis az idő kérdésében döntő az időteremtés³⁹ mint cselekvés – ez már aktív része a tényleges megvalósulásnak.

Egyikük sem hisz a nyelvtanulási „sprintben”. Ez egy maraton, ahol a türelem, kitartás, állhatatosság és a célnyelvvel való folyamatos foglalkozás hozza meg a kívánt eredményt⁴⁰.

Sokat beszélnek az időzítésről azzal kapcsolatban, hogy egyszerre csak egy új nyelvet tanulnak, a többit fenntartják, fejlesztik. Ha valaki mégis egyszerre szeretne két nyelvet elkezdni, akkor azok tipológiailag távoli⁴¹ nyelvek legyenek egymástól⁴². Tehát egymáshoz kiejtésben/nyelvtanban/szókincsben hasonló nyelveket nem célszerű egymáshoz időben közel tanulni, mert bár először könnyűnek tűnhet a két nyelv hasonlósága miatt, de hamar problémát okozhat, mert összekeverik őket. A homogén gátlás elve itt is érvényesül, hasonló dolgokat nem eredményes időben egymáshoz közel tanulni, mert később összekeverjük őket (Ranschburg, 1914). Több új nyelv tanulásának elkezdése között több hónap, egy év, két év is eltelhet: kivárják, míg egy nyelvben

38 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=mCrMZlqD-No&ab_channel=LucaLampariello; <https://www.youtube.com/watch?v=wBOBZqS9FTs>; <https://www.youtube.com/watch?v=DhacjJnkZ5A>.

39 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=mCrMZlqD-No&ab_channel=LucaLampariello.

40 Egy hógolyóhoz hasonlítják, amit elkezdnek legurítani a lejtőn, és ahogy halad, egyre nagyobb lesz. <https://www.youtube.com/watch?v=8ddNVFWdnZI>; <https://www.youtube.com/watch?v=SDLI-hUv519k>; https://www.youtube.com/watch?v=o_XVt5rdpFY. https://www.youtube.com/watch?v=rG-ZqWAkebEc&ab_channel=LucaLampariello.

41 A nyelvi távolság fogalmát (nyelvcsaládtól, nyelvtípustól függ) használják, mert ez döntő abban, hogy mennyi idő- és energiabefektetés kell egy-egy nyelv megtanulásához (az angolhoz képest számszerűsítette Chiswick–Miller 2005); https://www.youtube.com/watch?v=xNzg0GuHrVg&ab_channel=LucaLampariello; <https://www.lucalampariello.com/language-families-pros-and-cons/>.

42 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=tdPvYrhc7u8&t=22s>.

szereznek egy kis magabiztos tudást⁴³. (A magyar, úgy tűnik, több poligottnak egyfajta kuriózumszerű célkitűzés.)

A tervezés és megvalósítás elkülönítése

Ahhoz, hogy a megvalósítás kellő hatékonysággal kezdődjön, illetve elkezdődjön egyáltalán, szétválasztják a tanulásra való rákészülést, a tervezést attól a folyamattól, amikor ténylegesen tanulnak. Ez koncentráltabbá teszi a tanulási időket. Korábban eldöntik, pontosan mivel fognak foglalkozni, előkészítik azt, ha szükséges, és a ténylegesen rászánt időben kezdik a tanulást. Előre megbeszéltek időpontjaik vannak a társalgás gyakorlására, és a saját haladásuk érdekében több nappal vagy akár héttel is előre ütemeznek mindent.

Ha fókuszáltan akarnak tanulni, az ütemezésekkor olyan időpontokat választanak, amikor általában az energiaszintjük átlagos vagy alatti, hogy az értékes időt valóban hasznosan töltsék.

Figyelemelterelő dolgok megszüntetése tanulás közben

A nyelvtanulás egyes, különösen korai szakaszaiban kiemelten fontos, hogy figyelmet és időt szánjanak az elmélyült tanulásra. Igyekeznek minden olyan dolgot kizárni ezen időszakok alatt, amelyek megzavarhatják a figyelmet. Ha videót néznek, kiteszik nagy képernyőre, hogy a videó mellett egyébként látható dolgok a képernyőn ne vonják el őket a belemerüléstől.

Tanulás és elsajátítás

Kétféleképpen képzik magukat, 1. tényleges *tanulással, elmélyüléssel*: leülnek egy kiválasztott tananyag mellé, azzal foglalkoznak, belemélyednek: a megértésen, a nyelvi elemzésen, a tudatosításon van a hangsúly az írott anyagok, a beszéd kivitelezése során is, és 2. *elsajátítással, belemerüléssel*, ez inkább a receptív készségek fejlesztésére jellemző: napi több órát az új nyelven olvasnak, illetve hallgatnak hanganyagokat⁴⁴,

43 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=wBOBZqS9FTs>; <https://www.youtube.com/watch?v=tdPvYrh-c7u8&t=22s>.

44 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=4K3upsiXGNc>.

néznek videókat – akár háttértevékenységként⁴⁵. A kétféle nyelvtanulási attitűd kombinálását tartják hatékonynak⁴⁶.

A tananyag kiválasztása

Az iskolai, kötött tananyaghoz képest, az önálló nyelvtanulás előnye, hogy mindenki olyan „tananyagot” választ, amely hosszú távon motiváltan tartja, illetve amellyel a leginkább sikeresnek érzi a nyelvtanulását. Eleinte próbálgatni kell a különböző anyagokat, mire megtalálják a legjobban hozzájuk illeszkedőt. Ha viszont kiválasztottak egyet, akkor azt kell használni jó darabig, nem érdemes váltogatni, hogy tényleges haladás mutatkozhasson. Aki túl sok anyagot gyűjt be, elveszik köztük⁴⁷. A nyelvtanulás minden szintjén olyan anyagokat kell választani, amelyekben van egy kis kihívás.

Nyelvtanulási módszerek

Nyelvfüggő módszerek

Gyakori kérdés, hogy a különböző nyelveket ugyanolyan módszerrel tanulják-e meg. Általában a bevált módszereiket használják az európai nyelvek megtanulásával kapcsolatban, de a sinotibeti nyelvcsalád nyelveinél, ahol az írás nem hangalapú, hanem logografikus, eltér a szerkezet, illetve a tonalitásnak is jelentésmegkülönböztető szerepe van: ott eltérő stratégiákat próbálnak. Tehát azoknál a nyelveknél, amelyek írásukban és szerkezetükben nagyon eltérnek a saját nyelvüktől, vagy attól, amit már korábban tanultak, más módszerrel próbálkoznak.

A nyelvtanulás különböző fázisaiban eltérő tanulási stratégiák

A nyelvtanulás kezdeti és későbbi fázisában adekvátan kell tanulási technikákat váltani, vagy a hangsúlyokat áthelyezni. Különösen akkor, ha egy szinten megakadtak, és a korábbi stratégiák nem működnek ugyanolyan hatékonysággal. Tehát, amíg például a nyelvtanulás elején van, akinek az segít, hogy sokat szótároz, fordít, addig később nagyobb hangsúlyt fektet a kontextusból való kikövetkeztetésre, a globális megértésre, és már nem használja a fordítást. Van, aki eleinte jobban figyel a nyelv zeneiségére,

45 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=2oBd2xllMLY>.

46 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=mCrMZlqD-No&ab_channel=LucaLampariello.

47 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=mCrMZlqD-No&ab_channel=LucaLampariello.

a szövegek intonációjára, a kiejtésre, később viszont már az egyes ismeretlen szavak kiemelése lesz hangsúlyosabb. Vagy amíg eleinte csak akkor ért meg szövegeket, ha azokat felirattal együtt látja, később már feliratok nélküli filmeket, podcastokat vagy rádióadásokat is jól érthet. Az előbb leírt példák sorrendje egyes poliglottoknál fordítva is tapasztalható, de a lényeg, hogy a nyelvtudási szinttel együtt változik a módszerük is.

Ezzel kapcsolatban arról is sokat beszélnek, hogy nem abban gondolkodnak, hogy ez vagy az a módszer az ideális, hanem a szükségleteknek megfelelően kombinálják a módszereket. A legtöbb autodidakta elmondta azt is, hogy mennyire hasznos – még ebben a technológiai Kánaánban is –, hogy időnként tollal jegyzeteljenek, mert különbség van aközt, ha a kezükkel formálják a betűket, és ezzel átszűrik magukon a tanulnivalót, vagy ha egyforma gombokat nyomogatnak a billentyűzeten, vagy bediktálják a számítógéphe a jegyzetet.

Auditív készségek fejlesztése

Az auditív készségek magas szintű kifejlődése több ezer órányi szöveghallgatást is igényelhet. Ezt segítheti, hogy olyan feliratos anyagokat nézzenek, vagy olyan könyveket olvasnak, amelyekhez van hanganyag is.⁴⁸ Így a folyékonyan, folyamatosan hangzó nyelvi anyaghoz hozzá tudják rendelni a verbális szegmentumokat, a szavakat, szó szerkezeteket. A feliratos YouTube-videóknál lehetőség van arra, hogy a videót oly mértékben lelassítsák vagy meg is állítsák, hogy az elhangzó és leírt szöveget pontosan egymáshoz illeszthessék. Amikor a hallott anyag összekapcsolódik a vizuális formával, akkor kezd el rögzülni az adott nyelv ortográfiai struktúrája, elkezd az ortográfiai–fonológiai–morfológiai tudatosság kialakulni és összekapcsolódni. E három nélkülözhetetlen nyelv írásbeliségének az elsajátításához.

Kezdetben jól érthető, tiszta, lassú nyelvi anyagok hallgatását ajánlják, csak jóval később térnek rá az anyanyelvi beszélők valódi tempójára és bonyolultabb témákra.

Steve Kaufmann viszont épp fordítva javasolja, eltérően Krashen érthetőinput-elméletétől: nagy mennyiségű hallási tapasztalatszerzést javasol az elejétől kezdve. Egy hokiütőhöz hasonlítja a folyamatot: eleinte nehezen érzékelhető a haladás (a hoki fejrésze), később viszont begyorsul (a botrész). Lényeges, hogy olyan témában hallgassanak, nézzenek anyagokat, ami érdekli őket, aminek ismerik anyanyelvükön a szóanyagát.⁴⁹

48 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=K0D-LbkEOPg&ab_channel=LucaLampariello.

49 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=4K3upsiXGNc>.

Skultéty is autentikus anyagok intenzív hallgatása mellett érvel hasonló nyelvek esetén (intensive listening) nagy figyelemmel: kb. 15 perces anyagokat ajánl. Többször lejátssza az egyes részeket, megpróbálja kitalálni, hogy miről szól a szöveg, melyik kifejezés, szó mit jelenthet.⁵⁰

Miután elolvasta és közben meghallgatta az anyagot, akkor felirat nélkül is meghallgatja, hogy ellenőrizze: szöveg nélkül, pusztán hallás alapján tudja-e követni a tartalmat. Később, pár nap, hét elteltével újra előveszi, meghallgatja, hogy az adott anyagból könnyebben bevésődjön a megtanult elem. Ki kell alakítani egy mindennapos szokást a fül trenírozására – munkába menet például.

A hallásalapú értésüket azzal is fejlesztik, hogy minél többet olvasnak az adott nyelven: ezáltal gyarapodik a szókincsük, így hamarabb azonosítják majd hallás alapján a szavakat, kifejezéseket.

Az értés fejlesztéséhez aktívan is kell dolgozni a nyelvvel: megkeresni a kifejezéseket, elemezni, értelmezni, összerakni és ismételni a mondatokat. Az auditív készségeket össze kell kötni a kiejtés fejlesztésével.

A nyelv zeneiségének megfigyelése, a kiejtés gyakorlása

Új nyelv tanulásakor jellemző, hogy az anyanyelvi kiejtésünket és az intonációt átviszük az új, idegen nyelvre, ami természetes, hiszen azzal a fonetikai–artikulációs–prozódiai struktúrával rendelkezünk, azt tudjuk használni. A poliglottok hangsúlyozzák, hogy már a korai időszakban nagy hangsúlyt fektetnek a nyelv zeneiségének, prozódiajának, intonációs struktúrájának és kiejtésének a megfigyelésre. Olyannyira, hogy többen azt is elmondják, a saját anyanyelvükön is utánózzák az új nyelv kiejtését, intonációját.⁵¹ A hangsúlyosabb fonetikai-prozódiai képzést szükségesnek tartanak az iskolai nyelvtanításban is. Trenírozzák a fülüket az új hangok, dallamívek, hangsúlyok, a tempó, a ritmus megfigyelésre, majd sok nyelvi input után ezek gyakorlására is,⁵² mert ha az elején nem fektetnek erre hangsúlyt, akkor később már nehéz vagy nem is lehetséges a rosszul rögzült kiejtés javítása.

Az akcentus mint kulturális kód megtanulása jelzi a nyelv iránti elköteleződést és a nyelvi beállítódást. Minél jobb a kiejtés, annál jobban bele lehet merülni az adott

50 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=YvyzHeA1JvY&list=PLTXF2EA6b2dortrKpIkUy8FUmdEaqS-5f8&index=94>.

51 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=tdPvYrhc7u8&t=22s>; <https://www.youtube.com/watch?v=-1Hd-Cvle1Fg>.

52 Pl. Alexander Argüelles (poliglott nyelvész) árnyéktechnikája (Shadow technique: <https://www.youtube.com/watch?v=130bOvRpt24&t=2413s>), vagy a Idahosa Ness hallásalapú tanulása (Mimic method: <https://www.youtube.com/watch?v=BlSWyOf8SXI>).

nyelvbe mint közegbe, kultúrába.⁵³ A megfelelő artikulációs gesztusok használata az identitásjelzésen túl abban is szerepet játszik, hogy ne keverjék a nyelveket, hiszen a rutinszerűen rögzült nyelvekre jellemző artikulációs gesztusok közti váltás igen nehéz. A megfelelő kiejtés tehát nemcsak technikai elem (észlelési képesség, tudatos figyelem és produkció), hanem pszichológiai beállítódás kérdése is, vagyis attól függ, ki mennyire akarja a kultúrát magáévá tenni.⁵⁴ A megfelelő artikulációba belevonódik az egész test, a testtartás, a fejtartás is. Tehát amikor a kiejtésre összpontosítanak, akkor kiélezzik a megfigyeléseiket, és folyamatosan monitorozzák is magukat.

A nyelv zeneiségének megfigyelése segít abban is, hogy a folyó beszédből kiemeljék a szavakat. Az is megfogalmazódik, hogy minden nyelvnek megvan a rá jellemző frekvenciatartománya. Az adott nyelvre jellemző hangfekvést is figyelni, tanulni kell, ha még inkább azt szeretnék, hogy kvázi anyanyelvüként hangozzanak, amikor azt az idegen nyelvet beszélik.⁵⁵

Az olvasás diszkrét elemek dekódolása beszéddé. Gyakran előfordul, hogy a nyelvtanulók nem szöveget, hanem szavakat olvasnak fel egymás után. Koncentrálni kell arra olvasástanulás közben, hogy a leírt szavak élőbeszédben folyamatosan kapcsolódnak egymáshoz, s ekkor is ugyanolyan hangtörvényszerűségeknek kell érvényesülniük, mint a szavakon belül.

A kiejtést a mentor is segíti pontosítani: felveszik az órát, visszahallgatják magukat, és reflektálnak a kiejtésre. Ha valamit javítani kell, célszerű egyszerre csak egy elemet változtatni, például a tempót. Ehhez anyanyelvű beszélőtől kérnek visszajelzést, segítséget.⁵⁶

A beszélés gyakorlása⁵⁷

A beszélés gyakorlása nagymértékben függ attól, hogy mennyire extrovertált vagy introvertált a nyelvtanuló.⁵⁸ Mivel azonban a nyelvet azért tanulják, hogy azt használni is tudják, így még az introvertáltak is meglehetősen proaktivitást mutatnak annak megszervezésében, hogyan gyakorolják a nyelvet. A beszélés gyakorlása kapcsán három főbb módszert említenek. Az első, amikor magukban beszélnek, maguknak alkotnak meg

53 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=f6J_PaLRGR4&ab_channel=PolyglotGathering.

54 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=kFBUZ5aRSVg&ab_channel=SpringSpanish-LearnSpanishwithChunks.

55 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=1Hd-Cvle1Fg>.

56 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=f6J_PaLRGR4&ab_channel=PolyglotGathering.

57 https://www.youtube.com/watch?v=kFBUZ5aRSVg&ab_channel=SpringSpanish-LearnSpanishwithChunks.

58 https://www.youtube.com/watch?v=rGZqWAKEbEc&ab_channel=LucaLampariello.

mondásokat, akár párbeszédet is – ez a legkevésbé stresszes módja a beszédkészítés és beszédképesség kifejlesztésének.⁵⁹ A második, hogy keresnek egy nyelvmentort,⁶⁰ például Skype-on keresztül, akivel gyakorolják a nyelvet. Ez a személy egyrészt azért szükséges, mert meghatározott időben csak rájuk fordítja a figyelmét, és a személyes igényeikhez illeszkedően tudja őket segíteni akár tartalomban, akár nyelvhasználati kérdésekben. Másrészt a nyelvtanulásnál lényeges, hogy ebben a szituációban egy olyan emberrel kommunikáljanak, akit ismernek, akiben megbíznak, aki a hibázásait megfelelően kezeli, és ért a nyelvtanuláshoz. (Van, aki az első perctől beszél, ha megtanult már egy-két kifejezést. Nem zavarja, ha hibázik, mert a válaszokból sokat tanul.⁶¹) A harmadik módszer, hogy olyan alkalmazásokat töltenek le, ahol anyanyelvi beszélőkkel társaloghatnak. Ez egy tandem jellegű beszélgetés: két, különböző anyanyelvű beszélő szeretné a másik nyelvét gyakorolni, így az idő egyik felében az egyik nyelven beszélgetnek, a másik felében pedig a másikon. Ilyen beszélgetős alkalmazások például az Italki, a Tandem, a Hellotalk, a Wechat, a Utalk, a HiNative, a Verbling, a Preply – ezek közül néhány fizetős.

Olvasás, szövegértés

Általánosságban azt fogalmazzák meg, hogy a négy fő készségterületet a lehető legközelebb hozzák egymáshoz: amikor írnak, azt fel is olvassák, amikor olvasnak, azt hallgatják is. Olyan nyelvi anyagot választanak – amikor a szövegértés a cél, és nem elsősorban a prozódia megfigyelése –, amelynek a nagy részét értik is (érthető input Krashen 1982). Van, aki hallgatás közben az előtte lévő szöveget követve ceruzával jelöli a szövegen a dallamívek változását, vagyis a szöveg prozódiját szakaszonként. A bejelölt szöveget felolvassa – figyelve az artikulációra, a szavak egybeolvadására, az intonációra és a ritmusra.⁶²

A szövegértési tesztekkel kapcsolatban egyesek meglehetősen kritikusan fogalmazzanak: olyan teszteknek tartják őket, amelyek nem a nyelvtudás fejlődését segítik: például az olyan kérdésekkel, amikor emlékezetből kell felidézni egyes elemeket egy szövegben – különösen, ha az a hallgató számára egyáltalán nem is volt lényeges, vagy hogy hallás után olyan összefüggéseket hámozzanak ki, amelyek nem feltétlenül életszerűek.⁶³

59 https://www.youtube.com/watch?v=f6J_PaLRGR4&ab_channel=PolyglotGathering.

60 https://www.youtube.com/watch?v=SwxP686o6nc&ab_channel=LucaLampariello.

61 Lydia Machova (2018) The Secrets of Learning a New Language. TED Salon: Brightline Initiative. https://www.ted.com/talks/lydia_machova_the_secrets_of_learning_a_new_language/transcript?fbclid=IwAR32euFJnxdQAbEo5QmBs6DfYZZd8543TwQ4m4HBMox42EB2jshXAo-s#t-8037.

62 Pl. <https://www.youtube.com/watch?v=riSEviysJIU&t=4s>.

63 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=yZF0djgU704&ab_channel=LucaLampariello.

Témaválasztás⁶⁴

Az autodidakta nyelvtanulók abban is különböznek az iskolai, formális keretek közt tanulóktól, hogy olyan témákat keresnek az új célnyelven, amelyek érdeklik őket, amelyekben az anyanyelvükön jártasak, mert az anyanyelvi ismereteik segítik őket a célnyelvi szöveg új szavainak és kifejezéseinek megértésében.

Grammatika

Lomb Katóval egyetértve hangsúlyozzák, hogy egy nyelv grammatikáját a nyelven keresztül tanulják meg, és nem fordítva.⁶⁵ Vagyis ha nagy mennyiségű érthető nyelvi anyagnak van kitéve az agy, az elemzi a nyelvi mintákat, struktúrákat. Ez nem azt jelenti, hogy nem használnak nyelvtant magyarázó anyagokat, de az éppen használt nyelvi anyag szerint határozzák meg, hogy melyik nyelvi szerkezeti formát szeretnék pontosan megérteni. Ezután ezeket gyakorolják. Így, ha nem tankönyv szerint haladnak, nincs egy előre adott nyelvtani sorrend, amit megtanulnak, hanem aktuálisan azt tanulják, ami a nyelvi anyagból adódik.⁶⁶

A YouTube vagy egyéb csatornák használata nyelvtanulásra

Eleinte rövid, kb. 5 perces nyelvi anyagokat választanak, amelyekhez lehetőleg van az adott idegen nyelven felirat, és még jobb, ha anyanyelvükön (vagy olyan nyelven, amelyen már jól tudnak) is tartalmaz feliratokat, mert így azonosíthatók a nyelvi elemek.

Lampariello elmondja, hogy ha a YouTube nem ajánlja fel az automatikus fordítást adott nyelvre, akkor a videó mentése melletti három pontnál megtalálható az átirat lehetőség. Ez kiadja a videó automatikusan létrehozott feliratát, amit kimásolva be tud illeszteni a Google-fordítóba. (Megjegyzés: nem minden videó mellett van átirat.)

A rendszeres filmnézést az iskolai nyelvvoktatásban is fontosnak tartanak: meg kellene tanítani a nyelvtanulóknak is, hogyan nézzenek a nyelvtanulás szempontjából hatékonyan filmeket felirattal, hogy dolgozzanak a szövegeken.

64 Pl. <https://www.lucalampariello.com/powerful-active-listening-practice/>.

65 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=kFBUZ5aRSVg&ab_channel=SpringSpanish-LearnSpanishwithChunks.

66 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=kFBUZ5aRSVg&ab_channel=SpringSpanish-LearnSpanishwithChunks.

Hibák kezelése⁶⁷

Meg kell változtatni a hibákhoz való hozzáállást. A hibák elkerülhetetlenek nyelvtanuláskor. A hibázások érzékelése önmagában csak 10%-nyi, a 90%-a arról szól, hogy hogyan kezelik ezt, mennyire érzik ezt kellemetlennek.

Ha valaki rámutat a hibákra, az lehetőség arra, hogy tanuljanak valamit, amire addig nem fordítottak figyelmet. Vannak, akik a hibákat le is írják, gyűjtik egy kis füzetbe, hogy tanuljanak belőlük.

Memorizációs technikák

A memorizálásokkal kapcsolatban azt mondják, hogy arra kell hangsúlyt fektetni, amit fontosnak és szórakoztatónak is tartanak, ami tetszik a nyelvtanulónak, megragadja a figyelmét: például valamilyen életbölcsest tartalmaz, vagy egyszerűen csak humoros. Mindig azt a nyelvi elemet kell megtanulni, amit szükségesnek tartanak. Itt tehát elsősorban nem szavakról, hanem mondatokról van szó: hogyan alkalmazzák a szükséges kifejezéseket mondatokban, kontextusokban. Olyan, rövid mondatokat gondolnak érdemesnek a megtanulásra, amelyek kötődnek a nyelvtanulóhoz, mert az érzelmi bevonódás miatt könnyebb ezeket megtanulni.

Lampariello kétirányú fordítási módszere

Lampariello⁶⁸ nyelvtanulási technikájáról⁶⁹ megfogalmazható, hogy eleinte a tudatos nyelvtanulás a hangsúlyos – miközben természetesen történik egy nem tudatos nyelvelsajátítási folyamat is –, később pedig inkább az implicit nyelvelsajátításra helyeződik a hangsúly, ha az adott nyelv struktúrájának a váza már megvan.

67 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=kFBUZ5aRSVg&ab_channel=SpringSpanish-LearnSpanish-withChunks.

68 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=ERD05x0JWoI&t=2304s&ab_channel=PolyglotConference; <https://www.lucalampariello.com/use-translation-learn-language/>.

69 Luca Lampariello egy olasz születésű poliglott. Az iskolában angolul, franciául tanult, és már 15 évesen elkezdte a németet autodidakta módon tanulni. Mára 14-15 nyelven beszél, köztük magyarul is tanult. Szervezője és rendszeres résztvevője a Poliglott Konferenciáknak, közismert youtube-er ebben a témában. Csatornáját a Buzzfeed 2020-ban a legjobb nyelvtanulós csatornának ítélte: <https://www.buzzfeed.com/lablanca0528/here-are-the-top-13-expert-youtube-channels-that-a-fe5vg-cxmx?fbclid=IwAR3pByHAU5Vh7r5x7iyTHQrJLcOu1woplqdzQd13eWBSS2LXZW21c5rcmSU>.

A 2018-as Poliglott Konferencián⁷⁰ is beszélt az egyik nyelvtanuló technikájáról, amely a leginkább hozzásegítette őt az újabb és újabb idegen nyelvek elsajátításához: ez a (kontrasztív nyelvészeti megközelítésű) kétirányú fordítás (bidirectional translation) módszere, amelyhez a Google-fordítót⁷¹ is használja. Bár megjegyezte, hogy tisztában van azzal, hogy a fordítás módszerét a modern nyelvoktatásban sok helyen gyakorlatilag tiltólistára helyezték, de ő és számos poliglott nyelvtanulói tapasztalata szerint az anyanyelven való átszűrés, megértés, tudatosítás nem hagyható ki a nyelvtanulásból. A fordítást mint nyelvtanítási/-tanulási módszert gyakran összekapcsolják a nyelvtan-központú fordításos tanulással, de itt nem erről van szó, hanem kontextusalapú nyelvi minták, szerkezeti egységek elemzéséről, megértéséről és megtanulásáról. Az a félelem, hogy emiatt az idegen nyelvet majd mindig csak az anyanyelven keresztül fogják tudni használni, nem valós, hiszen a folyamatok automatizálódnak, és a tanulók elhagyják a felesleges műveleti „kanyarokat”. Véleménye szerint a fordítás azért ment ki a divatból, mert egyrészt sokak számára unalmas, másrészt mert ez volt az egyetlen nyelvtanulási módszer, amely nem segítette a beszédkészség megfelelő fejlődését.

A kétirányú fordítás módszerét a nyelvtanulás kezdetekor, az első 3–6 hónapban alkalmazza, rövid, 100–500 szavas szövegekkel, amelyek témája érdeklíti őt. Kiválaszt egy idegen nyelvű szöveget, amely a legközelebbi fejlődési/tanulási zónájában van (Vigotszkij), azt először megérti, majd írásban „lefordítja” (a tartalmi koncepciót) az anyanyelvére. Pár nap múlva a lefordított szöveget visszafordítja az eredeti nyelvre. Az egész lényege, hogy nyelvi-szerkezeti mintákat tanuljon meg, amelyekben a gondolatok közvetítődnék. Ezzel a módszerrel tudatosítja a két nyelv hasonlóságait és eltéréseit, ami növeli a nyelvi tudatosságát. Azokra a mentális műveletekre, amelyeket az analízis és szintetizálás során mozgósít, könnyebben emlékszik, és a gyakorlatok során egyre gyorsabban és automatikusabban hívja elő a megfelelő formákat. A folyamatot egy kódfejtéshez hasonlítja.

Ezzel a módszerrel a szavakat kontextusban, magolás nélkül, vagyis valódi használatuk közben tanulja meg. A szavak jelentésének kihámozása egy ahaélményként okoz örömet, ami érzelmi bevonódást eredményez. Ezt a szókártyákkal nem lehet elérni. A szavakkal való gyakori találkozás, azok újra és újra történő előhívása rögzíti a szót a hosszú távú memóriában („felejtési görbe” Ebbinghaus 1913). A szavak különböző kontextusokban való megjelenése segít összehasonlítani az egyes szavak különböző nyelvű fogalmi kiterjedtségét és a fogalmak különböző szavakban való megjelenését. Megjegyezzük, hogy Vigotszkij az 1934-ben megjelentetett, *Beszéd és gondolkodás* (Vigotszkij 1967) című könyvében a nyelvi tudatosság fejlődésével kapcsolatban kifejtette: a fogalmak kontextusokból születnek, és kontextusokban fejlődnek tovább

70 https://www.youtube.com/watch?v=ERD05x0JWoI&t=2304s&ab_channel=PolyglotConference.

71 <https://www.lucalampariello.com/learn-a-language-with-google-translate/>.

komplexusokká (különböző logikai viszonyokba rendeződnek számos más szóval együtt kapcsolódva). Lampariello a szavakat csak illúzióknak nevezi, mert nem szavakat tanulunk, hanem különböző minőségű logikai kapcsolódásokkal rendelkező entitásokat. Ezt az elrendeződést Lampariello pókhálószerűen vizualizálja.

A lefordított leírt szöveg visszafordításánál tudja tetten érni, hogy a fordítás közben melyik műveletet hagyta figyelmen kívül, illetve felejtette el. Szerinte az önkorrekció sokak számára tanulobarátabb megoldás, mint ha mások javítják ki a hibákat, ugyanakkor a felelősséget teljes mértékben a tanulóra helyezi. Az önkorrekció során újra tudatosítja a két nyelv közti különbségeket, aminek a lényegéhez tartozik, hogy nem a szó szerinti fordítás a cél, hanem a holisztikus koncepciók kifejezése az új nyelven. Ennek a módszernek az egyik erőssége Lampariello szerint, hogy nem elsősorban a deklaratív memóriára, hanem – a bevonódás, az aktív részvétel által – a procedurális memóriára helyezi a hangsúlyt, és így lesz belőle már az első lépéseknél valódi készségfejlesztés.

A fordítás mint tevékenység a figyelmet erősen képes fókuszálni.

A Google-fordító használata⁷²

Lampariello a kezdeti nyelvtanulásnál hasznosnak találja a Google-fordítót⁷³ is, bár elismeri, hogy a rendszer nem tökéletes, de a program – a gépi tanulás rendszerét beépítve – folyamatosan tökéletesíti magát, javítja a hibákat,⁷⁴ ráadásul ingyenes, könnyen, gyorsan hozzáférhető és kezelhető, sőt meg is hallgatható az adott nyelvre lefordított szöveg. Megjegyzések a Google-fordító használatához:

- A program úgy van kifejlesztve, hogy a kontextus segítségével tudja jobban meghatározni, hogy adott szónak adott szituációban mely jelentését, funkcióját jelenítse meg. Ezért a hosszabb szószerkezetek, mondatok fordítottásánál a program jobb eredménnyel működik, mert bele van építve a gépi tanulás rendszere – így folyamatosan javulnak a fordítások, különösen, ha a program kontextus alapján dolgozhat.
- A programot jobban ki lehet használni, ha a tanulandó nyelven helyezünk be autentikus anyagokat, és azt fordítatjuk le az anyanyelvünkre, mert az anyanyelvi hibákat könnyebben lehet a megértés által javítani, mint amikor fordítva dolgozunk. A YouTube-videók átíratát is lehet használni erre. Maximum 5000 karakter terjedelemig lehet begépelni, beilleszteni, feltölteni nyelvi anyagot az oldalon. A gépi fordítást tehát irányadónak tekintik egy-egy anyag megértéséhez.

72 Pl. <https://www.lucalampariello.com/learn-a-language-with-google-translate/>.

73 Úgy tapasztaltam, hogy a Deepl is hasonlóan fordít.

74 Pl. <https://ai.googleblog.com/2020/06/recent-advances-in-google-translate.html>.

- A gépi fordítás ugyan még nem éri el egy magas szintű emberi fordítás színvonalát, de sokat segíthet a nyelvtanulás kezdetekor.
- Egymáshoz típusban közeli nyelvek esetében – a szintaktikai hasonlóságok miatt – jobban fordít a gép, vagyis ha például valaki jól tud angolul, és spanyolul szeretne megtanulni, jobb, ha a spanyol szöveget angolra fordíttatja, mert szerkezeti-
leg a két nyelv jobban hasonlít, mint például a spanyol a magyarhoz, ráadásul így könnyebb a szerkezeti egységek azonosítása.
- A fordítót arra is használja Lampariello, hogy felkészüljön egy beszélgetésre, vagy ha beszélgetés közben nem jut eszébe valami, gyorsan kikeresi. Ez nagy segítséget nyújt a nyelvtanulóknak, hogy arról a témáról beszélgessenek, ami őket a legjobban érdekli, mert motiváltabbak arra, hogy megosszák ismereteiket, érdeklődésüket, mint ha olyan „nyelvvizsgatémáról” beszélnének, amely nem érdekli őket. Így például lehet párbeszédet is imitálni. Begépel valaki egy egyszerűbb szöveget az anyanyelvén, a fordító megmutatja azt a tanult idegen nyelven, ami gépi hanggal ugyan, de meg is hallgatható a tanulandó idegen nyelven.

A Google-fordító megfelelően használva, az ehhez illeszkedő elvárásokkal egy támogató, ingyenes, könnyen kezelhető, motiváló lehetőség a kezdő és középfeladó nyelvtanulók számára.

Tankönyvek, források kiválasztása

Lampariello autodidakta tanuláshoz a nyelvi tananyagok kiválasztását tekintve a következőket tartja szem előtt:

- A kétnyelvű anyagok mellett érvel,⁷⁵ vagyis a felhasznált tankönyvben legyenek anyanyelvi magyarázatok (vö. Scheibl 2022 jelen kötet), vagy olyan, egynyelvű tananyagot választ, amelynek nyelvi színvonala könnyen érthető.
- A kiválasztott tananyag egyszerű nyelvtani magyarázatokat is tartalmaz, és az egymás után következő leckék egymásra épülnek.
- Érdekes, színes, figyelmet megragadó, könnyen hordozható könyveket választ.
- Van hozzájuk hanganyag.

Ezeken kívül Lampariello gyakran használ kétnyelvű olvasmányokat, amelyekhez kiejtési (IPA-átírás) segítség is van, illetve amelyekhez hanganyag is tartozik. Mindezek mellett használ podcastokat, YouTube-videókat, egyéb könyveket, internetes

⁷⁵ Lampariello többször említi az Assimil kiadványait, de nem mindegyik nyelv esetében találta egyformán jónak a maga számára.

forrásokat, a beszédképesség fejlesztéséhez pedig anyanyelvi tanárt, illetve együtt lakik más anyanyelvű beszélőkkel.⁷⁶ Ő maga is szerepel az Easy Languages (Easy German, Easy Italian, Easy Polish stb.) nyelvtanulóknak szánt, főleg autentikus utcai beszélgetéseket tartalmazó YT-sorozatában.

Több nyelvtanuló említi, hogy ugyanazt a sorozatot nézi más nyelveken, hiszen a tartalmát már ismeri.⁷⁷

Alkalmazások

A következőkben csak felsorolásszerűen említek meg poliglottok által ajánlott, nyelvtanulást segítő alkalmazásokat: Duolingo, Rosastone, We chat, iTalk, Babbel, Pimsleur, Leeve, Lingo Play, Drops, Mango Languages, Utalk, Tandem, Hellotalk, Toucan, Mondly, Grammarly, HiNative, LingQ, ANKI, Memrise.⁷⁸ Ezek egy része ingyen nem elérhető, értékelésük egy külön tanulmány tárgyát képezi.

Záró gondolatok

Az iskolai és az autonóm nyelvtanulás közti fő pszichikai különbséget az elköteleződésben találjuk: a belső motiváció, a kitűzött cél motorként működik. A szakmai anyagokból kidomborodott, hogy az idegennyelv-tanulást a pszichológiai tényezők jobban meghatározzák, mint a nyelvtanulási módszerek. Vagyis az attitűd, a hitek és a vélekedések alá rendelődnek a módszerek, az eszközök és a stratégiák. A tanulási autonómiához és a specifikus motivációhoz tartozik az erős nyelvtanulási beállítódás, a magas szintű nyelvi tudatosság, a nyelvi észlelő-, elemzőrendszer kifejlesztése és használata, valamint a magas szintű szintetizálási és kognitív képességek (Hyltenstam és mtsai. 2018: 170–196).

A poliglottok a nyelvtanuláshoz nemcsak különböző módszereket, stratégiákat illesztnek egy időben a különböző készségeik fejlesztésére, hanem ezeket a módszereket a nyelvtanulásban való előrehaladás során vagy hangsúlyaiban, vagy elemeiben változtatják is. A motiváció hosszú távú fenntartását szolgálja, hogy olyan témákat

76 A Lampariello által ajánlott nyelvtanuláshoz használható források: <https://www.lucalampariello.com/language-learning-resources/>.

77 Az Extra-sorozat számos nyelven elkészült, kifejezetten nyelvtanulóknak szóló, Jóbarátok-szerű sorozat, nyelvtanulói didaktikai elemekkel: ismétlés, szövegek kiírása.

78 Pl. https://www.youtube.com/watch?v=DK1TUDAMO54&ab_channel=Xiaomany-c%E5%B0%8F%E9%A9%AC%E5%9C%A8%E7%BA%BD%E7%BA%A6; https://www.youtube.com/watch?v=o_XVt5rdpFY&t=6s; https://www.youtube.com/watch?v=Kllso8SZwHY&ab_channel=Lina-Vasquez; https://www.youtube.com/watch?v=vWD71T95eU&ab_channel=GirlvsGlobe; https://www.youtube.com/watch?v=ShSuDz6st-Y&ab_channel=TheUrbanEve.

választanak akár hallgatni, olvasni, beszélgetni, amelyek őket érdeklik, s amelyek stimulálóan, jutalmazóan hatnak, ami hasznos számukra akár a szakmai fejlődésben, akár a hobbijukat tekintve, és később fokozatosan terjesztik ki az érdeklődési körüket más témákra is. A témák változatosságát tehát nem a tankönyv/iskola által előírt kötelező, gyakran az egyén számára unalmas témakörök határozzák meg, hanem a nyelvtanuló érdeklődéséből bontakoznak ki. A nyelvtanulás szempontjából kulcsfontosságú az anyanyelvűekkel való kommunikáció: vagy elutaznak a célnyelvet beszélő országokba, vagy mentor segítségét kérik, vagy tandemlehetőségeket, applikációkat keresnek, ahol élőben gyakorolhatják a nyelvet.

A kutatási adatbázisomban lévő anyagok még számos kérdésben válaszokat kínálnak (szótanulás, Netflix, konkrét tananyagok, az elakadások megoldása stb.), és érdemesnek is gondolom, hogy ezeket a tartalmakat nyelvtanulók, nyelvtanárok is tanulmányozzák. Tapasztalataim szerint mindig van egy újabb megközelítés, egy újabb módszer, amely valakit átlendít a nehézségeken, a demotivációkon. A mindennapi iskolai gyakorlatban a differenciált oktatás igen nagy kihívás jelent. Az elkötelezett pedagógusok folyamatosan keresik a megoldást erre a problémára. A bizonyíthatóan poliglott nyelvtanulók módszereinek tanulmányozása segíthet ezen a területen.

Irodalom

- Chiswick, B. R., Miller, P. W. 2005. Linguistic Distance: A Quantitative Measure of the Distance Between English and Other Languages. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 26. 1. 1–11.
- Drahota-Szabó E. 2022. Triglosszia, diglosszia, egynyelvűség, többnyelvűség és kontrasztív nyelvszemlélet. In: Juhász V., Kegyesné Szekeres E. (szerk.): *Többnyelvűség és oktatás*. Szeged: JGYF Kiadó. (Jelen kötet.)
- Ebbinghaus, H. 1913. *Memory: A Contribution to Experimental Psychology*. Bussenius: Clara.
- Hyltenstam, K., Bartning, I., Fant, L. 2018. *High-level language proficiency in second language and multilingual contexts*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Juhász V. 2008. A MAXQDA szövegelemző program. In: Nádor O. (szerk.): *A magyar mint európai és világnyelv. XVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Budapest: MANYE, Balassi Intézet.
- Krashen, S. D. 1982. *Principles and practice in second language acquisition*. Oxford, New York: Pergamon.
- Ranschburg P. 1914. *Pszichológiai tanulmányok (1901–1913.) II. A lelki élet minőleges alaptörvénye*. Budapest: Magyar Gyermektanulmányi Társaság.
- Scheibl Gy. 2022. A kétnyelvű nyelvtani terminológiáról. In: Juhász V., Kegyesné Szekeres E. (szerk.): *Többnyelvűség és oktatás*. Szeged: JGYF Kiadó. (Jelen kötet.)
- Vigotszkij, L. S. 1967. *Gondolkodás és beszéd*. Budapest: Akadémiai Kiadó.